

Сидорович Олександр

к.і.н., доцент

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

МІСЦЕ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УРСР В КОМАНДНО- АДМІНІСТРАТИВНІЙ ЕКОНОМІЦІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

Споживча кооперація, яка зародилась на українських землях в другій половині ХІХ ст., в радянські часи була фактично одержавлена, хоча де-юре ще зберігала свій самоврядний статус. Переважно, сфера діяльності Укоопспілки поширювалась на сільську місцевість. Тому споживча кооперація була досить тісно вбудована в систему планово-економічних відносин агропромислового комплексу радянської України.

Повоєнний період характеризується перш за все нарощенням матеріально-технічної бази споживчої кооперації країни, що відбувалось шляхом відбудови майже вщент зруйнованої в період ІІ світової війни виробничої та торгівельної інфраструктури. В даному контексті відновлення інфраструктури споживчої кооперації в перше повоєнне десятиліття фактично означало розбудову інфраструктури українського села, невід'ємною частиною якої стає в цей період саме система споживчої кооперації.

В часи десталінізації та хрущовських реформ система споживчої кооперації отримала нові стимули для розвитку. Адже за багато десятиліть держава звернула увагу на аграрний сектор, спробувавши запровадити більш рівноправну модель відносин між селом і державою. Це виразилось у встановленні більш паритетних цін на закупівлю сільськогосподарської продукції, послабленні державного контролю в сфері економічної діяльності селянських присадибних господарств та колгоспів, запровадженні більш справедливої оплати праці простих колгоспників та ін. В цих умовах споживча кооперація отримала додатковий фінансовий ресурс, який змогла спрямувати на посилення своїх виробничих потужностей та розбудову торгівельної інфраструктури. Тому саме в цей період споживча кооперація закріпила за собою роль основної торгівельної організації на селі.

В два останні десятиліття існування Радянського Союзу споживча кооперація, хоча і переживала разом із економікою країни період стагнації, ще більше закріпила за собою роль основної ланки в системі обслуговування на селі і стала невід'ємною складовою його соціально-побутової інфраструктури.

Розгалужена система споживчої кооперації, на думку керівництва країни, добре вписувалась в централізаторську парадигму управління суспільно-політичними та економічними процесами на селі.

В цілому у другій половині ХХ ст. споживча кооперація стає основною товаропровідною організацією на селі. Щороку зростав асортимент і кількість товарів, що реалізовувалась в сільській місцевості через мережу Укоопспілки, збільшувався розмір товарообігу.

Напрям 3

«Досвід застосування та перспективи впровадження інновацій у вищій школі»

Відповідно зростала і мережа торговельних закладів на селі. Так, якщо станом на 1950 р. в системі споживчої кооперації нараховувалось 43,3 тис. магазинів, у 1965 р. – 78,3 [5, 110], то в 1973 р. – 173379 торговельно-роздрібних підприємств [6, 2]. Збільшувалась відповідно у післявоєнний період і кількість пайовиків. Так, якщо в 1958 р. членів Укоопспілки було 9,928 млн. чоловік [3, 22], в 1961 – 11,858 млн [4, 43]., то у 1967 р. в споживчій кооперації УРСР нараховувалось 15,500 млн. пайовиків [2, 32]. Фактично державна політика була спрямована на 100% охоплення всього дорослого сільського населення членством у споживчій кооперації.

Якомога більш повне охоплення дорослого населення дозволяло споживчій кооперації виконувати ті завдання, які перед нею ставила держава. Одним із цих завдань було розбудова і підтримка разом із колгоспами соціальної інфраструктури села в сфері забезпечення населення різноманітними товарами і послугами.

Ще одне завдання на яке були спрямовані державою зусилля споживчої кооперації в аграрному секторі це заготівля сільськогосподарської продукції в колгоспів та у населення. Вибір споживчої кооперації для здійснення заготівельної діяльності не був випадковим. Укоопспілка мала розгалужену мережу та потужний кадровий потенціал, який повинен був забезпечити закупівлю необхідної сільськогосподарської продукції. Крім того, особливість заготівельної діяльності споживчої кооперації полягала у проведенні закупок дуже багатьох видів сільськогосподарської продукції та сировини, на відміну від державних заготівельних систем, які здійснювали закупки дуже обмеженого кола продуктів аграрного сектора [5, 146].

Крім заготівель сільськогосподарської продукції споживча кооперація в досліджуваний період здійснювала і закупівлю так званих лишків. Варто відзначити, що досвід роботи споживчої кооперації УРСР по скуповуванню лишків сільськогосподарської продукції і її реалізації в містах показав свою корисність. Станом на 1967 рік цією діяльністю займались 223 міськкоопторги (госпрозрахункові установи створені в системі споживчої кооперації для реалізації в містах сільськогосподарської продукції взятої на комісію), а також всі райспоживспілки та багато сільських споживчих товариств [2, 17]. Ця мережа включала в себе 4737 торгових підприємств міської кооперативної торгівлі [5, 162]. В цілому міська кооперативна торгівля дозволяла реалізовувати населенню міст сільськогосподарську продукцію за цінами навіть дещо нижчими за ринкові і оперативніше реагувати на попит ніж це робила державна торгівля.

Сферою компетентності споживчої кооперації на селі стає громадське харчування, яке повинно було обслуговувати потреби працівників сільського господарства, а з часом – і харчування школярів в сільській місцевості. За задумом партійних керівників, громадське харчування повинно було звільнити час, що витрачався працівниками колгоспів і радгоспів на домашню роботу для більш повноцінної праці на усупільнених полях і фермах [1, 311].

**Міжнародна науково-практична конференція
«Виклики соціально-орієнтованої економіки в євроінтеграційних умовах»**

В кінці 1980-их рр. споживча кооперація України займала одне із провідних місць в народногосподарському комплексі країни. Пайовиками споживчих товариств було 12536 тис. осіб, а обслуговувала вона понад 22 млн. сільських і міських жителів, що становило 42,5% населення України [1, 350].

Отже, окрім свого номінального завдання – забезпечення селян різноманітними товарами, Укоопспілка здійснювала значну частину побутового обслуговування, виконувала державні заготівельні плани по окремих видах сільськогосподарської продукції та скуповувала лишки сільськогосподарської продукції у колгоспів та індивідуальних виробників із наступною її реалізацією в містах та великих промислових центрах.

Список використаних джерел

1. Історія споживчої кооперації України: підручник [для студентів кооперативних вузів] / [Аліман М.В., Бабенко С.Г., Гелей С.Д. та ін.]. – Львів: Укоопспілка, інститут українознавства НАНУ, 1996. – 383 с.
2. Колесник Ф.Д. Споживча кооперація України в новій п'ятирічці (1966-1970 рр.) / Феодосій Дмитрович Колесник. – К.: УкрНДІНТІ, 1967. – 38 с.
3. Потребительская кооперация СССР 1954-1957 / [Составители: Г.Н.Батуров, Р.А.Локшин, Б.М.Мостков]; Изд-во Центросоюза. – М., 1958. – 109 с.
4. Сай М.П. Споживча кооперація України в семирічці / Микола Петрович Сай. – К.: Радянська Україна, 1961. – 48 с.
5. Споживча кооперація Української РСР / [авт. кол.: С.Г.Сіденко, Ф.Д.Колесник та ін.]; Вид-во «Економіка». – К.: Київська книжкова фабрика, 1967. – 207 с.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 296, оп. 8, спр. 4129